

جمهوری اسلامی ایران
مرکز مدیریت حوزه علمیه قم
رساله علمی سطح (۳)

موضوع رساله

بایسته های تبلیغ دین در مدارس ابتدایی (۷-۱۲ سال)

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر مجتبی حیدری

محقق

ناصر عسکریپور

سال ۱۳۹۹

چکیده

تعلیم و تربیت دینی فرایندی است که آدمی را برای نحوه خاصی از حیات مهیا می‌سازد. این نحوه زندگی بر مبنای اصول، قواعد و راهبردهای از پیش تعیین شده شکل می‌گیرد، که از طریق عقاید و شریعت به آدمی عرضه شده است. تعلیم و تربیت دینی کودکان، اهمیت خاصی در نظام آموزشی و تربیتی اسلام دارد. پرورش دینی، از حقوق کودکان و از وظایف و مسئولیت‌های خطیر پدر و مادر و مربیان و مبلغان است. آن‌ها باید بکوشند و این وظیفه بزرگ را انجام دهند. تربیت دینی به معنای آموزش و پرورش دینی است که می‌تواند نقش مهمی را در توسعه یک جامعه دینی و اسلامی ایفا کند. بی‌شک هر تحقیق و پژوهش شامل اهداف خاصی می‌باشد که در راستای نیل به آن اهداف، چنین پژوهشی انجام گرفته است. روش این تحقیق از لحاظ هدف، پژوهش کاربردی است. از نظر ماهیت و روش پردازش مطالب، برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها، توصیفی تحلیلی است و از نظر روش گردآوری اطلاعات از نوع کتابخانه‌ای است.

در این پایان‌نامه به بررسی و تحلیل موضوع پرداخته شد که بنابر مطالعات انجام شده چنین بدست آمده است که بین ویژگی‌ها و وظایف مبلغان دین در مدارس ابتدایی و تربیت و پرورش کودکان در ابعاد مختلف، ارتباط معنا داری وجود دارد، چرا که بایسته‌های مبلغان در مقوله‌هایی همچون علم همراه با عمل، حسن معاشرت، آراستگی ظاهر و نظافت و... بر اخلاق و رفتار کودکان بسیار موثر است و سبب ایجاد یا تقویت موارد اخلاقی و اجتماعی همچون جذب به معارف دینی، عزت نفس، و در مجموع دینداری آن‌ها در آینده می‌گردد.

همچنین بین محتوای تبلیغ دین، منابع و مراحل آماده سازی آن و شیوه‌ها و ابزارهای القای معارف الهی، با تعلیم و تربیت دانش آموزان ارتباط معنا داری وجود دارد، چرا که رعایت این بایسته‌ها می‌تواند در تعمیق دین باوری و جذب به برنامه‌های دینی، به لحاظ اعتقادی و اخلاقی موثر واقع شود و همچنین در فهم و درک و کیفیت یادگیری کودکان نیز می‌تواند اثرگذار باشد. در نهایت مبلغان با رعایت بایسته‌های شخصی، محتوایی و بکارگیری شیوه‌ها و ابزارهای مناسب می‌تواند، تبلیغ موفق و اثرگذاری در مدارس ابتدایی داشته باشند.

واژگان کلیدی: تبلیغ، مبلغ، دین، تربیت، دانش آموز، مدارس، ابتدایی، کودک.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
۱- تبیین موضوع تحقیق.....	۲
۲- بیان اهمیت و جایگاه موضوع.....	۲
۳- بیان اهداف و فوائد تحقیق.....	۳
۴- سوال های تحقیق.....	۳
۵- فرضیه های تحقیق.....	۴
۶- پیشینه تحقیق.....	۴
۷- وجه امتیاز این تحقیق.....	۵
۸- روش تحقیق.....	۵
فصل اول :.....	۶
کلیات و مفاهیم.....	۶
گفتار اول: مفهوم شناسی.....	۷
۱- بایسته در لغت.....	۷
۲- دین در لغت و اصطلاح.....	۷
۳- تبلیغ در لغت و اصطلاح.....	۸
۴- مبلّغ در لغت و اصطلاح.....	۱۰
۵- مدرسه در لغت و اصطلاح.....	۱۱
۶- دانش آموز در لغت.....	۱۱
۷- ابتدایی در لغت.....	۱۲
۸- کودک در لغت.....	۱۲
گفتار دوم : کلیات.....	۱۲
۱- جایگاه و اهمیت تبلیغ دین.....	۱۲

۱۵	۲- جایگاه و اهمیت مبلغ دین :
۱۸	۳- جایگاه و اهمیت مدرسه :
۱۹	۴- جایگاه و ویژگی های کودکان ۷-۱۲ سال
۱۹	۴-۱- جایگاه و اهمیت دانش آموز ابتدایی :
۲۲	۴-۲- ابعاد مختلف رشد
۳۰	فصل دوم :
۳۰	بایسته های مبلغان دین در مدارس ابتدایی
۳۱	گفتار اول : ویژگی های مبلغ
۳۱	(۱) توکل به خدا و توسل به اهل بیت علیهم السلام
۳۲	(۲) اخلاص
۳۴	(۳) اهل علم و آگاهی
۳۶	(۴) عدالت محوری
۴۰	(۵) رفق و مدارا
۴۱	(۶) حسن معاشرت
۴۳	(۷) نظم و انضباط
۴۴	(۸) سعه صدر
۴۷	(۹) موقعیت شناسی و مخاطب شناسی
۵۰	(۱۰) خلاقیت و ابتکار
۵۱	(۱۱) مشورت
۵۲	(۱۲) انتقاد پذیری
۵۴	(۱۳) شاداب و پرانرژی
۵۵	(۱۴) آراستگی ظاهر و نظافت
۵۸	(۱۵) بیان رسا

گفتار دوم : وظایف مبلغان دین در مدارس ابتدایی..... ۶۰

(۱) خودسازی و تبلیغ عملی..... ۶۰

(۲) تربیت ایمانی و اعتقادی..... ۶۲

(۳) تربیت اخلاقی کودکان..... ۶۴

(۴) تربیت عبادی کودکان..... ۶۷

(۵) ایجاد و گسترش درک دینی کودکان..... ۶۹

(۶) رشد دادن فکر و فرهنگ..... ۷۰

(۷) ارزیابی مستمر خود و برنامه های تبلیغی..... ۷۳

فصل سوم :..... ۷۵

بایسته های محتوای تبلیغ دین در مدارس ابتدایی..... ۷۵

گفتار اول: منابع تبلیغی و آماده سازی محتوا..... ۷۶

اهمیت محتوای تبلیغ دین..... ۷۶

۱-منبع محتوا..... ۷۷

گفتار دوم: شرایط محتوای تبلیغ دین در مدارس ابتدایی..... ۹۳

(۱) رعایت اصول و شرایط آموزش مفاهیم دینی..... ۹۳

(۲) جامع و دربردارنده ابعاد مختلف دین..... ۹۷

فصل چهارم :..... ۱۰۲

شیوه ها و ابزارهای تبلیغ دین در مدارس ابتدایی..... ۱۰۲

گفتار اول: شیوه ها و قالب ها..... ۱۰۳

تعریف شیوه..... ۱۰۳

اهمیت شیوه تبلیغ دین..... ۱۰۳

(۱) قصه گویی..... ۱۰۳

(۲) پرسش و پاسخ..... ۱۰۶

۱۰۷	تمثیل و تشبیه
۱۰۹	شعر
۱۱۱	بازی
۱۱۳	روش نمایش
۱۱۶	مسابقه
۱۱۸	سخنرانی
۱۱۹	تدریس
۱۲۱	الگوی
۱۲۵	تشویق
۱۳۰	تنبیه
۱۳۳	گفتار دوم: ابزارهای تبلیغ دین در مدارس ابتدایی
۱۳۳	تعریف ابزار
۱۳۳	اهمیت ابزار در تبلیغ دین
۱۳۵	انواع ابزار
۱۶۵	خاتمه و نتیجه گیری
۱۴۶	الف. نتیجه گیری
۱۴۷	ب. محدودیت های تحقیق
۱۴۸	ب. پیشنهادات
۱۴۹	فهرست منابع

مقدمه

مقوله تربیت، از ابتدایی‌ترین و اساسی‌ترین نیازهای زندگی بشری است و نه تنها تربیت لازمه جدایی‌ناپذیر زندگی، که متن آن بوده و بلکه زندگی، از گهواره تا گورش جلوه‌ای از آن است. انسان، تنها در پرتو تربیت صحیح است که به عنوان موجودی هدفمند و اندیشه ورز به اهداف و آرمان‌های خود دست پیدا کرده و قله رفیع سعادت مطلوب خویش را فتح می‌نماید؛ از این رهگذر، برای انسان مسلمان، تربیت اسلامی ضرورتی مضاعف دارد زیرا انسانی که گردن‌بند مروارید دانه دین و بندگی خالق متعال را بر گردن آویخته جز در پرتو تربیت صحیح اسلامی، به مدال افتخار عبودیت و تسلیم نائل نمی‌آید، از سویی دیگر، چنین انسان مسلمانی برای پیمودن راه سعادت و بندگی، احتیاج به الگوهای مطمئن عملی دارد تا با نصب العین قرار دادن دیدگاه‌ها و سیره عملی آنان، هم راه صحیح بندگی و سعادت را بی‌ماید و هم در این وادی، سریعتر گام نهد و سریعتر به مقصد نایل آید، از این رو، معصومین(ع) که از گوهر عصمت و مصونیت از خطا و اشتباه برخوردارند، بهترین و مطمئن‌ترین الگوهای تربیتی بوده و ارائه دیدگاه‌ها و کشف و عرضه سیره تربیتی آنان یک ضرورت انکارناپذیر برای پویندگان عرصه تعلیم و تربیت اسلامی است.

اگرچه واژه تبلیغ، در عرصه اقتصاد و تجارت کاربرد دارد، اما شکلی خاص از آن در عرصه دینی و فرهنگی نیز یافت می‌شود؛ در این عرصه، مکاتب و مذاهب مختلفی از ابزار تبلیغ به منظور معرفی و حفظ اصول و مبانی خویش، حفظ و تقویت بعد معنوی و شناختی طرفداران فعلی و جذب افراد جدید، پاسخگویی به شبهات و جلوگیری از انحرافات بدعت‌ها و حضور در صحنه بین‌المللی استفاده می‌کنند. چنان‌که دین اسلام نیز همواره از «ابلاغ» انبیاء سخن می‌گوید و در نظر دارد دین و اصول و مبانی آن را از طریق تبلیغ به افراد معرفی کرده و آنها را به سوی خویش جذب نماید.

یکی از راه‌های مقابله با دین‌گریزی و مشکلات مربوط به اثربخشی تربیت تبلیغی آن است که در این امر از شیوه‌ها و ابزارهای جذاب و مؤثر استفاده شود، تا به موجب آنها کودکان به سمت و سوی دین‌گرایش‌یابند و قابلیت‌هایشان در این زمینه شکوفا شود؛ از این‌رو در این پژوهش، به دنبال شناسایی و بررسی بایسته‌هایی که در تبلیغ تربیت گرا، برای کودکان ۷-۱۲ سال مؤثر واقع شود هستیم. به همین جهت ابتدا به بایسته‌ها و وظایف مبلغان مدارس ابتدایی مطرح می‌شود؛ سپس محتوای تبلیغ دین با رویکرد تربیتی مورد بررسی قرار گرفته است. آنگاه با محوریت قرار دادن هر اصل و نیز با توجه به تعالیم قرآن و آموزه‌های ائمه اطهار(ع)، شیوه‌ها و ابزارهای تربیت تبلیغی طراحی می‌شوند.

۱- تبیین موضوع تحقیق

تربیت رسالتی است که اوّل بار خداوند متعال بر دوش فرستادگانش نهاد تا دریچه رستگاری را به روی آدمیان بگشایند و راه سعادت آنان را هموار سازند. گذشت زمان، این ودیعه الهی را به دست علما، مربیان و مبلغان سپرد تا بتوانند ضمن استفاده از فطرت پاک و خداجوی انسان‌ها، با بهره‌گیری از تعالیم و آموزه‌های انبیای الهی، آدمیان را در ادامه حرکت، به کمال نزدیک کنند. در این میان، انجام این رسالتِ خطیر، مستلزم شناخت ویژگی‌ها و خصوصیات این آفریده خداوند، یعنی انسان است، که در هر مرحله‌ای از زندگی، دارای نوعی تفکر، احساس و رفتار است.

کودکی سن آموزش و تربیت است. به‌ویژه سنین دانش آموزان ابتدایی (۷-۱۲ سالگی) که در آن کودکان در سال‌های آغازین ورود به مدرسه قرار دارند، امکان آموزش و درونی‌سازی ارزش‌های دینی و اسلامی در آنان، بسیار فراهم است. به همین دلیل، لازم است نهادهای تبلیغی و تربیتی در این زمینه اقدام کنند. از سوی دیگر، تبلیغ دینی، از اصول، ابزارها، شیوه‌ها و راهکارهای خاص خود برخوردار است. بدون توجه به این موارد، تبلیغ دینی گاه نه تنها اثر مثبت ندارد بلکه نتیجه عکس می‌دهد. بنابراین، برای تأثیرگذاری تبلیغ دینی در این سن، لازم است شرایط و بایسته‌های آن رعایت گردد. بر این اساس، در این تحقیق به دنبال بررسی بایسته‌های تبلیغ دینی در مدارس ابتدایی (۷-۱۲ سالگی) می‌باشیم.

۲- بیان اهمیت و جایگاه موضوع

مبلغان دین در مدارس ابتدایی باید ضمن شناخت کودکان، به ویژگی‌ها و وظایفی که بر عهده خود نهاده شده است آگاهی یابند. دلیل عمده عدم موفقیت درباره تربیت دینی کودکان، نقص در برنامه‌هاست، نه در کودکان. عدم آگاهی از برداشت‌های کودکان، تعلیم و تربیت ما را دچار نواقص و کمبودهای گوناگونی خواهد کرد؛ از جمله این که سبب خواهد شد معارف دینی در سطوحی ارائه شود که با فهم کودکان متناسب نباشد و گاه این، مایه خستگی و دل‌زدگی آنان از معارف دینی و حتی اصل اسلام می‌شود. افزون بر این که تفکر خام و محدود، آنان را نه تنها از تصورات و برداشت‌های غیرواقعی نجات نمی‌بخشد، بلکه این تصورات دور از واقعیت را تقویت خواهد کرد؛ زیرا کودک، ناچار است برای درک مفاهیمی فراتر از استعداد خویش، به همان تفکرات کودکانه و خام روی آورده، و از این طریق خود را قانع سازد. ازاین رو، ضروری است مبلغان با پژوهش‌های انجام شده درباره برداشت کودکان از مفاهیم دینی آشنایی پیدا کنند و یافته‌های آن‌ها را مد نظر داشته و محتوای خود را با شرایط روحی و فکری کودکان تهیه کنند. و برای انتقال آن مفاهیم، از شیوه‌ها و ابزارهای مناسب با آن دوران استفاده کنند.

۳- بیان اهداف و فوائد تحقیق

الف) اهداف

- ۱- شناسایی و بررسی ویژگی ها و وظایف مبلغان دینی در مدارس ابتدایی.
- ۲- شناسایی و بررسی بایسته های محتوای تبلیغ دینی در مدارس ابتدایی.
- ۳- شناسایی و بررسی بایسته های شیوه ها و ابزار های تبلیغ دینی در مدارس ابتدایی.

ب) فوائد

- ۱- آشنایی و آگاهی از مفاهیم لغوی و اصطلاحی واژگان پیرامون موضوع.
- ۲- آشنایی با وظایف و ویژگی ها علمی و اخلاقی و اجتماعی مبلغان دینی در مدارس ابتدایی.
- ۳- آشنایی با منابع و مراحل آماده سازی و ویژگی های محتوای تبلیغ دینی در مدارس ابتدایی.
- ۴- آگاه سازی و فرهنگ سازی در جامعه روحانیت و مراکز تبلیغی از فواید این پژوهش.
- ۵- رشد علمی پژوهشگران عرصه تبلیغ با مطالعه این پژوهش.

۴- سوال های تحقیق

الف) سوال اصلی:

بایسته های تبلیغ دینی در مدارس ابتدایی (کودکان ۷-۱۲ سال) چیست؟

ب) سوالات فرعی:

- ۱- بایسته ها و وظایف مبلغ دین در مدارس ابتدایی چیست؟
- ۲- بایسته های محتوای تبلیغ دین در مدارس ابتدایی چیست؟
- ۳- بایسته های شیوه ها و ابزار های تبلیغ دین در مدارس ابتدایی چیست؟

۵- فرضیه های تحقیق

— در دوران کودکی (۷-۱۲ سال) بهترین زمان جهت تربیت و رشد همه جانبه از منظر اسلام و روانشناسی برای دانش آموزان ابتدایی است، زیرا ضمن این که کودکان در این دوره، بسیار مستعد تربیت اند، تمرین و آمادگی مناسبی برای سنین تکلیف و پس از آن پیدا می کنند.

— ویژگی های مبلغان و رعایت وظایف محوله توسط آن ها تاثیر شگرفی در پیمایش سیر تربیتی کودکان دارد.

— اهداف تبلیغات، گرد محتوای تبلیغی می گردند پس باید در ویژگی ها، منابع و مراحل آماده سازی محتوا نهایت دقت را داشت تا مغایرتی با اهداف پیدا نکند.

— شیوه ها و ابزارهای تبلیغی می توانند به زیبایی محتوا و اهداف ما را به سرانجام برسانند، و ای بسا عدم استفاده از آن یا بکارگیری اشتباه، موجب اختلال در روند تبلیغی و حتی نتیجه عکس تربیتی می دهد.

۶- پیشینه تحقیق

۱. تبلیغ دین از منظر دین، نوشته حمید نگارش و همکاران.

نویسنده در این کتاب سعی می کند ضمن بررسی لغوی و اصطلاحی کلمات در موضوع، به بررسی پیام و ویژگی های آن، پیام رسان و ویژگی ها و وظایف او، گیرنده و شرایط او، شیوه ها و ابزارهای تبلیغ دینی از منظر دین بپردازد. از آن جایی که مخاطب خاصی را برای مبلغان در نظر نمی گیرد، مباحثش بیشتر به صورت کلی مطرح و نتیجه گیری شده است.

۲. شیوه های معاشرت مبلغ با کودکان و نوجوانان نوشته سعید احمدی

در این کتاب به بررسی بایدها و نبایدهایی که مبلغ در معاشرت با کودکان و نوجوانان باید مد نظر داشته باشد و شیوه های موثری که در ارتباط گیری با این قشر لازم است، به صورت نسبتاً محدود پرداخته شده است.

۳. جذاب سازی کلاس های دینی نوشته محمد اسماعیلی مبارکه

نویسنده در این پژوهش به بخش هایی از جمله آموزش روش تنظیم محتوا، قالب ها و روش های ارائه مفاهیم دینی به کودکان و نوجوانان، شناخت ویژگی ها و تربیت دینی دانش آموزان و روش های علاقه مند کردن کودکان و نوجوانان به خداوند متعال و اهل بیت (ع) پرداخته است.

۴. اصول و روش های ارائه مفاهیم دینی نوشته جمعی از نویسندگان

نویسندگان در این اثر به صورت جزئی، فقط به بیان اصولی که در ارائه مفاهیم دینی به دانش آموزان است می پردازند و قصد دارند مبلغان را با شیوه های ارتباط گیری و انتقال مفاهیم به کودکان و نوجوانان به صورت عملی آشنا سازند.

۷- وجه امتیاز این تحقیق

پژوهش پیش رو با سایر پژوهش ها متفاوت است چراکه در تحقیق های قبلی در مورد بایسته های تبلیغ دین، یا به صورت کلی بحث شده است و یا فقط بخشی از بایسته ها مورد بررسی قرار گرفته است. اما در این پژوهش قصد داریم ضمن بیان ویژگی های روانشناختی کودکان (۷-۱۲) سال، به بررسی ویژگی ها و وظایف کلیدی مبلغان دینی در مدارس ابتدایی و بیان منابع و مراحل آماده سازی محتوای دینی برای این قشر از مخاطبان پردازیم و در فصل آخر به بیان اهمیت و بررسی شیوه ها و ابزارهای اساسی که در فرایند تبلیغ دانش آموزی، مبلغان ناچارا باید از آن استفاده کنند، خواهیم پرداخت.

۸- روش تحقیق

این تحقیق از لحاظ هدف، پژوهش کاربردی است. از نظر ماهیت و روش پردازش مطالب، برای تجزیه و تحلیل یافته ها، توصیفی تحلیلی است و از نظر روش گردآوری اطلاعات از نوع کتابخانه ای است.

فصل اول:

کلیات و مفاهیم

گفتار اول: مفهوم شناسی

گفتار دوم: کلیات

گفتار اول: مفهوم شناسی

برای پرداختن به هر موضوعی، تعریف دقیق آن می تواند در جهت متمرکز ساختن مباحث و پرهیز از پراکنده گویی و طرح مسائل حاشیه ای موثر بوده و در موارد بسیاری، برای مخاطبین روشننگر محدوده مباحث باشد. به همین علت، به تعریف واژه های کلیدی که در این پایان نامه مطرح است می پردازیم.

۱- بایسته در لغت

واجب، لازم، چیزی که لازم و واجب باشد. ضروری، محتاج الیه، ناگزیر، آنکه وجودش لازم و واجب بود، چیزی که لازم و واجب بود.^۱ ندارد پدر هیچ بایسته تر/ ز فرزند شایسته شایسته تر.^۲

۲- دین در لغت و اصطلاح

لغت شناسان معانی مختلفی همچون طاعت جزا عادت قهر استیلا تدبیر سیره و... را برای دین بر شمرده اند.^۳ طریقت، شریعت، مقابل کفر، مسلمانان دین را عبارت از مجموعه قواعد و اصولی می دانند که انسان را به پروردگار نزدیک می کند.^۴

گزاره های دینی در هیچ زمانی از خدا باوری و پرستش معبود خالی نبوده است؛ همچنان که کارل گوستاو یونگ^۵ معتقد است طبیعت آدمی به نوعی ساخته شده است که به طور ذاتی وجود خدا را در خود احساس می کند، از این رو اگر به توحید هدایت نشود در برابر معبودهای کاذب سر تعظیم فرود می آورد تا آن عطش درونی خود را سیراب کند.^۶

دین در اصطلاح قرآنی: دین به تصریح قرآن کریم اسلام است.

«إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ»^۷ «مسلماً دین [واقعی که همه پیامبران مُبَلِّغ آن بودند] نزد خدا، اسلام است.»

۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ذیل واژه بایسته.

۲. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ذیل واژه بایسته/ شاعر: نظامی.

۳. ابن منظور، محمد ابن مکرم، لسان العرب، ج ۳، ص ۱۶۷.

۴. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ذیل واژه دین.

۵. Carl Gustav Jung.

۶. اسدی گرمارودی، اسدالله، راز و رمز نیایش، ص ۳۷.

۷. آل عمران (۳)، ۱۹، ترجمه حسین انصاریان.

در آیه دیگر خداوند می فرماید: «وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ»^۱ «و هر که جز اسلام، دینی طلب کند، هرگز از او پذیرفته نمی شود و او در آخرت از زیانکاران است.»

آیین حقیقی در پیشگاه خداوند همان تسلیم در برابر فرمان اوست در واقع روح دین در همه زمان ها چیزی جز تسلیم در برابر حقیقت نبوده است و از آنجا که دین پیامبر عالی ترین نمونه آن بوده نام اسلام برای آن انتخاب شده است.

شهید مطهری در خصوص دین می فرماید: اسلام همان تسلیم است و لازمه تسلیم خدا شدن پذیرفتن دستوره‌ای اوست و روشن است که همواره به آخرین دستور خدا باید عمل کرد که آخرین رسول او آورده است.^۲

همچنین از منظر اصطلاحی برای دین تعریف های متعددی ارائه شده است. از منظر علامه طباطبایی دین به عقاید و یک سلسله دستورهایی عملی و اخلاقی گفته می شود که پیامبران از سوی خداوند برای راهنمایی و هدایت بشر آورده اند و اعتقاد به این باورها و انجام دادن این دستورها، سبب سعادت و خوشبختی انسان در دو جهان می شود.^۳

تاکید بر صلاح زندگی دنیوی و سعادت اخروی می فهماند که دین نه تنها به بیان رابطه انسان با خدا نمی پردازد که امری فردی تلقی گردد بلکه تنظیم روابط اجتماعی انسان ها و مانند آن را نیز مورد توجه قرار می دهد. مبلغان محترم باید در تبلیغ خود همه ابعاد دین را به صورت جامع و گسترده بیان نمایند تا شباهت مربوط به محدودیت قلمرو دین برطرف گردد.^۴

اما شاید بهترین تعریف از دین، بیان آیت الله جوادی آملی باشد که می گوید؛ مجموعه عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی است که برای اداره فرد و جامعه انسانی و پرورش انسان ها از طریق وحی و عقل در اختیار آنان قرار دارد.^۵

۳- تبلیغ در لغت و اصطلاح

۱. آل عمران(۳)، ۸۵، ترجمه حسین انصاریان.

۲. زکریائی، محمدعلی، فرهنگ مطهر، ص ۴۲۱.

۳. طباطبایی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیرالقرآن، ص ۴۱.

۴. نگارش، حمید و همکاران، تبلیغ دین از منظر دین، ص ۱۹.

۵. بهرامی، محمد، دین‌گریزی، عوامل و راه حل ها در پرتو قرآن، ص ۲۷.

در لغت معانی متعددی برای آن ذکر شده است که به اهم آن اشاره می‌کنیم؛ «بَلَّغَ الشَّيْءُ يَبْلُغُهُ بُلُوغًا وَ بَلَاغًا: وَصَلَ؛ بَلَّغَ يَعْنِي رَسِيدًا. وَ الْإِبْلَاحُ: الْإِيصَالُ، وَ كَذَلِكَ التَّبْلِيغُ»^۱ ابلاغ و همچنین تبلیغ به معنای رساندن است. «الْإِبْلَاحُ وَ التَّبْلِيغُ وَ هُمَا الْإِيصَالُ»^۲؛ ابلاغ و تبلیغ هر دو به معنای رساندن است. رسانیدن و واصل کردن، رسانیدن پیغام و جزء آن، رسانیدن عقاید دینی یا غیر آنها با وسایل ممکنه،^۳ رسانیدن پیام یا خبر، موضوعی را به اطلاع عموم رساندن،^۴ آگاه کردن دیگران از فایده‌های چیزی، کسی یا عقیده‌ای.^۵

واژه تبلیغ گویای رساندن پیام به صورت صحیح می‌باشد و واژه‌های هم معنی آن نیز در قرآن استعمال گردیده است. به عنوان مثال:

۱- «وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ»^۶ «و بر عهده پیامبر جز رساندن آشکار [پیام وحی] نیست.»

۲- «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ»^۷ «مردم را با حکمت و اندرز نیکو به راه پروردگارت دعوت کن.»

البته امروزه تبلیغ به معنای طرح و انتقال پیام به منظور تحت تاثیر قرار دادن مخاطب می‌باشد؛ اعم از پیام دینی سیاسی، تجاری و غیر آن.^۸

اما مراد از تبلیغ در اصطلاح دینی، رسانیدن شرع و دین خدا به مردم است، که در آیات متعدد از وظایف اصلی پیامبران شمرده شده است.^۹

رساندن پیام به دیگری از طریق برقراری ارتباط به منظور ایجاد دگرگونی در بینش و رفتار مخاطب و این بر سه عنصر اصلی پیام دهنده، پیام گیرنده و محتوای پیام مبتنی است. برخی از تحلیلگران این رشته، ابزار تبلیغ و برخی دیگر، هدف را نیز جزء عناصر تبلیغ دانسته‌اند که در جای خود قابل تامل و بررسی است.^{۱۰}

^۱ ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۸، ص ۴۱۹.

^۲ فیروزآبادی، محمدابن یعقوب، قاموس المحيط، ذیل واژه بلغ.

^۳ دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، ذیل واژه تبلیغ.

^۴ معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ذیل واژه تبلیغ.

^۵ عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ذیل واژه تبلیغ.

^۶ عنکبوت (۲۹)، ۱۸.

^۷ نحل (۱۶)، ۱۲۹.

^۸ نبوی، محمدحسن، موفقیت در تبلیغ، ص ۳۰.

^۹ مائده (۵)، ۹۲.

^{۱۰} رهبر، محمدتقی، پژوهشی درباره تبلیغ، ص ۸۴.

امام خمینی (قدس سره) در خصوص تبلیغات می فرماید: تبلیغات که همان شناساندن خوبی ها و تشویق به انجام آن و ترسیم بدی ها و نشان دادن راه گریز از آن است از اصول بسیار مهم اسلام عزیز است.^۱

۴- مَبْلَغٌ در لغت و اصطلاح

فرهنگ نامه های لغات، معانی متعددی برای مبلغ بیان کرده اند که اینک به اهم آن ها اشاره می کنیم؛ معجم الوسیط داعیه (دعوتگر) را چنین تعریف می کند، الداعیه: الَّذِي يَدْعُو إِلَى دِينٍ أَوْ فِكْرٍ.^۲

کسی که مردم را به دین یا اندیشه ای دعوت می کند. کسی که درباره آیین، دین، یا مکتبی تبلیغ می کند، به حد کمال و خوبی رسیدن.^۳

واژه تبلیغ و مبلغ در قرآن به کار نرفته ولی واژه های هم خانواده آن به این صورت ها آمده است:

۱- «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ»^۴ «ای پیامبر! آنچه از سوی پروردگارت [درباره ولایت و رهبری علی بن ابی طالب امیرالمؤمنین (علیه السلام)] بر تو نازل شده ابلاغ کن؛ و اگر انجام ندهی پیام خدا را نرسانده ای.»

۲- «أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ»^۵ «پیام های پروردگارم را به شما می رسانم و برای شما خیرخواهی آمینم.»

۳- «يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ»^۶ «آنان که تبلیغ رسالت خدا کنند.»

در هر سه مورد از آیات قرآن کریم خداوند با به کار بردن افعالی هم خانواده، اشاره به نقش مبلغ داشته است.

پیام دهنده، فرد یا گروه یا نهادی است که سعی دارد فکر عقیده یا رفتاری را با ابزار خاص، به دیگران منتقل نماید و بدین وسیله در مخاطب یا مخاطبان دگرگونی ایجاد کند. پس یکی از عناصر تبلیغ و پیام رسانی است. نخست پیامی را که منظور داشته و با ارزشی که بر اساس فرهنگ و تفکر خویش برای پیام خود قائل

۱. صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۸۰.

۲. جمعی از نویسندگان، المعجم الوسیط، ج ۱، ص ۲۸۷.

۳. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ذیل واژه مبلغ.

۴. مانده (۵)، ۶۷.

۵. اعراف (۷)، ۶۸.

۶. احزاب (۳۳)، ۳۹.

است، سعی دارد آن را به دیگران منتقل کند و گسترش دهد. مبلغ با ابزار تبلیغ فرق دارد. ابزارها مانند روزنامه، رادیو، تلویزیون، فیلم، کتاب و حتی ابزارهای انسانی وسیله ای اند در دست او، و از خود انگیزه ای ندارند، درحالی که فرد یا گروه یا نهاد تبلیغی با انگیزه و هدفی که در درون دارد، به کار تبلیغی دست می زند و در این جهت میان مبلغان تفاوتی نیست. تبلیغ اعم از دینی فرهنگی سیاسی اقتصادی فکری اخلاقی و... بالاخره آرمانی را تعقیب می کند که مبلغ حامل آن است. این آرمان مشخص و آشکار باشد و ممکن است پنهان و نامشخص باشد. قداست عمل مبلغ را نیز همان ایده و آرمان معین می کند و بهایی درخور، برای آن در کفه سنجش می نهد.^۱

۵- مدرسه در لغت و اصطلاح

المدرسة مکان الدرس والتعلیم^۲ به مکان تحصیل و تربیت مدرسه می گویند و جمع آن مدارس است. آنجا که درس می دهند و درس می خوانند، آموزشگاه، مکتب، جای تدریس جای آموختن علوم و فنون. مدرسه ابتدایی: مدرسه ای که در آن کودکان نوآموز درس می آموزند.^۳ مدرسه محل درس دادن و علم آموختن.^۴

و در اصطلاح یعنی مجموعه ای متشکل از مدیر، معلم، کارکنان، دانش آموزان و محل تدریس و آموزش دروس رسمی و سر فصل های مصوب آموزش و پرورش. به این صورت که معلم یک سری درس ها را بصورت سلسله وار تدریس نموده و در آخر سال امتحان بگیرد و دانش آموز به مرتبه بالاتر برسد.^۵

۶- دانش آموز در لغت

شاگرد مدرسه، کسی که در مقطع دبستان، راهنمایی یا دبیرستان درس می خواند، شاگرد،(صفت فاعلی)کسی که دانش می آموزد.^۶

۱. رهبر، محمدتقی، پژوهشی درباره تبلیغ، ص ۱۶۴-۱۶۵.

۲. جمعی از نویسندگان، المعجم الوسیط، ج ۱، ص ۲۸۰.

۳. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، ذیل واژه مدرسه.

۴. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ذیل واژه مدرسه.

۵. بی نام، تعریف ما از مدرسه، سایت دبستان قرآنی آیات، www.aayaatsch.ir، تاریخ مراجعه ۱۳۹۹/۴/۷.

۶. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، و معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ذیل واژه دانش آموز.

۷. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ذیل واژه دانش آموز.

۷- ابتدایی در لغت

ابْتَدَأَ الشَّيْءُ وَبِهِ بَدَأَهُ. ^۱مقدماتی، اولی، آغاز. مدرسه ای که در آن نخستین دوره تحصیل را فراگیرد. ^۲

۸- کودک در لغت

کوچک، طفل، خردسال، صغیر. ^۳ طفل و بچه خواه پسر باشد و یا دختر، فرزندی که به حد بلوغ نرسیده (پسر یا دختر)، جمع آن می شود کودکان. ^۴ بچه، پسر یا دختر خردسال. ^۵

مراد از کودکان و دانش آموزان ابتدایی

با توجه به تعاریفی که از واژه های کودک، دانش آموزان ابتدایی داشتیم، مراد ما در این پایان نامه، کودکان ۱۲ تا ۷ سال، فارغ از نوع جنسیت می باشد.

گفتار دوم: کلیات

۱- جایگاه و اهمیت تبلیغ دینی

با بیان چند مقدمه، اهمیت تبلیغات دینی را مورد بررسی قرار می دهیم.

۱-۱) غریزی بودن تبلیغ

بسیار دیده شده که در میان حیوانات، وقتی یکی از آنها احساس خطر می کند، سایرین را هشدار می دهد و یا اگر به چیزی دست یافت آنها را خبر می دهد تا از آن استفاده کنند خداوند در سوره مبارکه نمل آیه ۱۸ در این مورد نمونه ای را نقل می کند که هنگام عبور لشکر سلیمان یکی از مورچگان به سایرین مورچه ها هشدار داد تا به لانه های خود روند تا زیر پای لشکریان سلیمان له نشوند. ^۶ همچنین در آیه ۲۴ سوره نمل

^۱ . جمعی از نویسندگان، المعجم الوسیط، ج ۱، ص ۴۲.

^۲ . معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ذیل واژه ابتدایی.

^۳ . معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ذیل واژه کودک.

^۴ . دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، ذیل واژه کودک.

^۵ . عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ذیل واژه دانش آموز.

^۶ . حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ .